МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота бакалавра

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАД

Виконала: студентка 4-го курсу,
групи 6.2311-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Сіянська А.О.

Керівник: завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи, проф.д., філос.н. Бутченко Т.І.

Рецензент: доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи, доцент, к.психол.н. Бойко Г.В.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти бакалавр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
_____Т.І.Бутченко
«____»_____2025 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Сіянській Анатсасії Олегівні
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад
керівник роботи Бутченко Тарас Іванович, д.філос.н., професор,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «19» грудня 2024 року № 1992-с

2. Строк подання студентом роботи 11 червня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи Кривоконь Н.І. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні : навчальний посібник. Чернігів : Чернігівський державний технологічний університет, 2014. 320 с.; Григоренко І.О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. Полтава. ПНПУ. 2017. 100 с.; Бандурка О. М. Внутрішньо переміщені особи як вразлива соціально-демографічна група населення : підручник для вищих навч. закл. Київ : Літера ЛТД, 2002. 288 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати стан наукової розробки проблеми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад в Україні. 2. Уточнити зміст понять «соціальна робота» «соціальна інтеграція», «внутрішньо переміщена особа», «приймаюча громада». 3. Обґрунтувати принципи та методи дослідження соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб. 4. Проаналізувати особливості внутрішньо переміщених осіб як об'єкту соціальної роботи. 5. Встановити методи/форми/механізми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад. 6. Проаналізувати міжнародний досвід

соціальної інтеграції ВПО. 7. Оцінити стан забезпечення соціальної інтеграції ВПО в Україні. 8. Розробити перспективні напрямки удосконалення діяльності соціальних служб із забезпечення соціальної інтеграції ВПО в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
2 таблиці

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Бутченко Т.І., завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	02.02.2025	02.02.2025
Розділ 2	Бутченко Т.І., завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	11.03.2025	11.03.2025
Розділ 3	Бутченко Т.І., завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	03.04.2025	03.04.2025

7. Дата видачі завдання 18 січня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2024	*виконано*
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2025	*виконано*
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2025	*виконано*
4.	І розділ	Лютий – березень 2025	*виконано*
5.	ІІ розділ	Березень – квітень 2025	*виконано*
6.	ІІІ розділ	Квітень – травень 2025	*виконано*
7.	Систематизація висновків	Травень 2025	*виконано*
8.	Нормоконтроль	Травень – червень 2025	*виконано*

Студент _____ А.О. Сіянська

Керівник роботи _____ Т.І. Бутченко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.С. Цапліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 54 сторінок, 72 позицій у списку літератури, 2 таблиці та 2 додатків

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ, СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ, ПРИЙМАЮЧА ГРОМАДА

Мета дослідження: проаналізувати соціальну інтеграцію внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад на предмет визначення шляхів та чинників оптимізації цього процесу.

Об'єкт дослідження: процес соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад.

Предмет дослідження: закономірності соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад, чинники та умови впорядкування цього процесу в сучасному українському суспільстві.

Методи дослідження: дедуктивно-гіпотетичний метод, індуктивний, порівняльний аналіз, структурно-функціональний аналіз, систематизації та узагальнення.

Гіпотеза: для полегшення соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад, важливо посилити координацію у наданні соціальних послуг на місцевому, регіональному та центральному рівнях шляхом впровадження міжсекторальної взаємодії, а також удосконалити професійну підготовку соціальних працівників через спеціалізовані освітні програми.

Висновки: 1. Створення можливостей для взаємодії ВПО та місцевих жителів допомагає подолати бар'єри й сприяють формуванню згуртованої громади. 2. На сучасному етапі держава демонструє наміри посилення механізмів інтеграції ВПО через розширення програм фінансової, матеріальної та психологічної підтримки. 3. Міжсекторальна взаємодія є важливим елементом для забезпечення комплексного підходу для полегшення соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах.

SUMMARY

The qualification thesis consists of 54 pages, 72 items in the list of references, 2 table, 2 annex.

SOCIAL WORK, INTERNALLY DISPLACED PERSONS, SOCIAL INTEGRATION, HOST COMMUNITY

The purpose of research: to analyze the social integration of internally displaced persons into host communities in order to identify ways and factors for optimizing this process.

Object of research: the process of social integration of internally displaced persons into host communities.

Subject of research: regularities of social integration of internally displaced persons into host communities, factors and conditions for regulating this process in modern Ukrainian society.

Research methods: deductive-hypothetical method, inductive, comparative analysis, structural-functional analysis, systematization and generalization.

Hypothesis: To facilitate the social integration of internally displaced persons into host communities, it is important to strengthen coordination in the provision of social services at the local, regional and central levels by implementing intersectoral cooperation, as well as to improve the professional training of social workers through specialized educational programs.

Conclusions: 1. Creating opportunities for interaction between IDPs and local residents helps to overcome barriers and contribute to the formation of a cohesive community. 2. At the current stage, the state demonstrates its intentions to strengthen the mechanisms for the integration of IDPs by expanding financial, material and psychological support programs. 3. Intersectoral interaction is an important element in ensuring a comprehensive approach to facilitating the social integration of internally displaced persons in host communities.

ЗМІСТ

ВСТУП……..……3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАД……...……..……...…6
1.1 Стан наукової розробки проблеми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад в Україні……..……..…6
1.2 Зміст понять «соціальна робота» «соціальна інтеграція», «внутрішньо переміщена особа», «приймаюча громада»……...8
1.3 Принципи та методи дослідження соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб……13
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ……...……....18
2.1 Внутрішньо переміщені особи як об’єкт соціальної роботи……...18
2.2 Форми та методи соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад ……...…….....…….……21
2.3 Міжнародний досвід соціальної інтеграції ВПО …….....29
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАД……...……..……33
3.1. Стан забезпечення соціальної інтеграції ВПО в Україні……33
3.2 Перспективні напрямки удосконалення діяльності соціальних служб із забезпечення соціальної інтеграції ВПО в Україні……...……..39
ВИСНОВКИ……44
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ…….....46
ДОДАТКИ……...……55

ВСТУП

Актуальність дослідження: Проблема вимушеного внутрішнього переміщення для українців, на жаль, не нова. Ще у 2014 році, через вторгнення Російської Федерації на територію України, свої домівки були змушені залишити тисячі українців з Автономної Республіки Крим та Донецької, Луганської областей. 24 лютого 2022р. через повномасштабне вторгнення країни агресора, кількість внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), збільшилась в десятки разів. Згідно з результатними які опублікували МОМ, станом на 25.09.2023 р. в Україні нараховано близько 3,7 млн внутрішньо переміщених осіб, в 2025 р. ця цифра зросла до 4,6 млн осіб. Найбільша кількість ВПО виїхало з Донецької (24%) і Харківської областей (22%).

Актуальність теми посилюють складнощі в соціальній інтеграції внутрішньо переміщених осіб, до приймаючих громад. Йдеться про проблеми пошуку роботи, житла, налагодження соціальних зв'язків, адаптацію дітей шкільного віку та ін.

Проблемна ситуація: Через повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України значно зросла кількість внутрішньо переміщених осіб. Люди, які були вимушені змінити місце проживання стикаються з такими проблемами як: хронічний та травматичний стрес, труднощі з пошуком роботи та житла, складнощі з відновленням документів, а також проблеми соціальної ізоляції. Важливо забезпечити для ВПО належний рівень психологічної, матеріальної, фінансової, юридичної, освітньої та фінансової підтримки. На жаль, система допомоги ВПО в Україні не досконала, тому є нагальна потреба в дослідженні даної проблемної ситуації, а також у пошуку нових шляхів полегшення соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад.

Дослідженням питання соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад приділяли увагу багато вітчизняних вчених, серед

яких: К. Кассас, І. Григоренко, Н. Савельєва, Н. Орлова, О. Козирєва, Л. Ніколенко, А. Попок, Л. Мельник та інші.

Мета дослідження – проаналізувати соціальну інтеграцію внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад на предмет визначення шляхів та чинників оптимізації цього процесу.

Об'єкт дослідження – процес соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад.

Предмет дослідження – закономірності соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад, чинники та умови впорядкування цього процесу в сучасному українському суспільстві.

Для досягнення поставленої мети маємо вирішити такі *завдання*:

— проаналізувати стан наукової розробки проблеми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад в Україні;

— уточнити зміст понять «соціальна робота» «соціальна інтеграція», «внутрішньо переміщена особа», «приймаюча громада»;

— обґрунтувати принципи та методи дослідження соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб;

— проаналізувати особливості внутрішньо переміщених осіб як об'єкту соціальної роботи;

— встановити методи/форми/механізми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад;

— проаналізувати міжнародний досвід соціальної інтеграції ВПО;

— оцінити стан забезпечення соціальної інтеграції ВПО в Україні;

— розробити перспективні напрямки удосконалення діяльності соціальних служб із забезпечення соціальної інтеграції ВПО в Україні.

Гіпотеза: Можна припустити, що для полегшення соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад, важливо посилити

координацію у наданні соціальних послуг на місцевому, регіональному та центральному рівнях шляхом впровадження міжсекторальної взаємодії, а також удосконалити професійну підготовку соціальних працівників через спеціалізовані освітні програми.

Структура кваліфікаційної роботи: Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАД

1.1 Стан наукової розробки проблеми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад в Україні

Дослідженню соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад присвячені публікації багатьох вітчизняних науковців.

М. Менджул та Ю. Паніна зафіксували інтенсивність та маштабність соціальних процесів, що відбуваються у зв'язку інтеграцією внутрішньо переміщених осіб в умовах війни. Велика кількість переміщених осіб зумовлена великою площею уражених територій, швидким просуванням окупаційних сил, а також високим ризиком руйнування цивільної інфраструктури та загрози для населення [52, с. 294].

О. Газізова акцентує увагу на важливості комунікації та взаєморозумінні між ВПО та мешканцями приймаючої громади. У її дослідженні глибоко аналізуються, стереотипи місцевого населення щодо ВПО («чужі за духом», «вони винні у війні» та інше), що ускладнює процес адаптації ВПО. Для подолання цих бар'єрів вона пропонує підвищувати рівень толерантності в суспільстві через роботу фахівців із соціальної роботи, психологів та впровадження медіа-ініціатив [20, с. 46, 47].

Л. Мельник визначає ключові професійні навички, які необхідні для ефективної підтримки клієнтів у кризових ситуаціях та сприяє їх адаптації шляхом розвитку відповідних соціальних компетенцій [51, с. 8].

На думку Ю. Делія, внутрішньо переміщені особи в Україні вже сім років перебувають у соціальній ізоляції. Це підкреслює необхідність розробки та

впровадження ефективних методів соціальної роботи, спрямованих на інтеграцію та підтримку цих людей у новому середовищі проживання [25, с. 12].

Н. Орлова та О. Козирєва аналізують механізми забезпечення економічної та соціальної безпеки внутрішньо переміщених осіб, через державні програми, що спрямовані на житлове забезпечення, соціальні виплати та інтеграцію на ринку праці [57, с. 125].

Т. Цимбалістий, А. Блащак підкреслюють: «Слід враховувати, що серед ВПО є велика кількість соціально вразливих груп (люди з особливими потребами, люди похилого віку, одинокі батьки, малозабезпечені тощо) і причини їх переміщення лише загострюють фактори, пов'язані з їх складними умовами життя. Більшість з них стикаються з сімейними та соціальними труднощами, а їхні базові потреби, такі як безпечні та комфортні умови проживання, харчування тощо, не задовольняються» [63, с.129].

Ю. Асєєвої та Н. Бойко розкривають проблему психологічних наслідків вимушеної міграції ВПО, які зумовлено соціально-економічними проблемами: нестабільністю, безробіттям, ізоляцією та обмеженим доступом до медичної допомоги. Всі ці чинники призводять до тривоги, депресії та ПТСР у ВПО, впливаючи на їхню здатність адаптуватися [3, с.10].

Усі згадані автори погоджуються з базовим розумінням феномену внутрішньо переміщених осіб – як осіб, що були змушені покинути місце свого постійного проживання через воєнні дії та збройні конфлікти, та змінили місце проживання на міста які розташовані на території своєї ж країни. Проте в трактуванні цілей і фокусів соціальної роботи з ВПО існують розбіжності.

Виділимо три блоки підходів:

1) соціально-психологічний, прибічники якого концентруються на аналізі шляхів психологічної адаптації, подоланні стереотипів та пошуку засобів зниження впливі соціальної ізоляції. Акцент робиться на налагодженні

комунікацій, психологічній підтримці, медіації між громадами та переселенцями [20, с. 46, 47];

2) інституційно-економічний, в рамках якого підкреслюють важливість програм житлової політики, зайнятості, державних стратегій інтеграції, ролі інституцій у створенні безпечного середовища [57, с. 125];

3) ресурсний підхід, який фокусується на практичних потребах: житло, харчування, базові послуги. В ньому важливу роль відіграє компетентність фахівців соціальної роботи, особливо в роботі з вразливими групами серед ВПО [63, с.129].

Усі ці підходи мають право на існування, оскільки відображають різні аспекти комплексної проблеми. На нашу думку, в умовах сучасного українського суспільства найефективнішим буде інтегрований підхід, який водночас поєднує: психологічну та економічну підтримку, розвиток професійної спроможності фахівців, фокус на вразливих групах.

1.2 Зміст понять «соціальна робота», «соціальна інтеграція», «внутрішньо переміщена особа», «приймаюча громада»

Аналіз провідних понять теми дослідження має важливе методологічне значення у нашій роботі. Тому нам потрібно визначити та проаналізувати існуючі варіанти понять для того щоб забезпечити належну методологічну основу для нашого дослідження. Насамперед, звернемося до аналізу змісту поняття «соціальна робота».

На думку М. Бондар, соціальна робота представляє соціальний механізм, що сприяє збереженню життєвої енергії людини, її особистісної та соціальної суб’єктності. Насамперед, він виступає як інструмент реалізації соціальної політики, спрямованої на підтримку вразливих верств населення та забезпечення їхнього соціального захисту [10].

Н. Кривоконь зазначає, що соціальна робота розглядається як комплексний вид професійної діяльності, спрямований на забезпечення соціально гарантованих та індивідуальних потреб, особливо вразливих верств населення. Вона сприяє створенню умов для відновлення або покращення здатності людей до соціальної адаптації та функціонування [48, с. 67].

За визначенням Т. Павлюк, соціальна робота – це професійна діяльність, яку здійснюють кваліфіковані фахівці та їхні помічники. Вона спрямована на підтримку людей, сімей чи груп, що опинилися у складних життєвих обставинах. Допомога надається через інформування, консультування, матеріальну чи фінансову підтримку, соціальну реадаптацію, догляд за хворими та одинокими, а також педагогічну та психологічну допомогу. Основна мета – сприяти активній участі людини у вирішенні її проблем та надавати необхідну підтримку в цьому процесі [59, с. 246].

О. Карпенко, в свою чергу, розглядає соціальну роботу як взаємодію між фахівцями та суспільством задля покращення соціального добробуту через реалізацію державних стратегій. У широкому сенсі вона орієнтована на створення сприятливих умов для життя кожної людини. У вузькому значенні – це професійна діяльність, спрямована на допомогу людям які опинились в складних життєвих обставинах (СЖО), включаючи інформування, консультування, матеріальну підтримку, реадаптацію, догляд і психологічну допомогу. Вона акцентує увагу на практичних завданнях соціальної роботи – таких як надання інформації, консультацій, матеріальної підтримки, допомога хворим і самотнім, психологічна та педагогічна підтримка тощо. Це дозволяє чітко окреслити обсяг і цілі соціальної роботи як професійної діяльності, спрямованої на підтримку осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах [42, с. 102].

На нашу думку, саме її погляд на визначення терміну «соціальна робота» є найбільш обґрунтованим, оскільки він охоплює усі сфери використання соціальної роботи та визначає усі основні завдання соціальних працівників.

Для розкриття теми бакалаврської роботи не менш важливим є визначити поняття «соціальна інтеграція».

У літературі зазначене поняття використовують для позначення процесу залучення вразливих категорій людей в усі сфери життєдіяльності суспільства на засадах повноправності і активної участі, що сприяє якомога повнішій самореалізації [21].

Т. Мартинюк трактує соціальну інтеграцію як динамічний процес взаємодії між індивідом і суспільством. У цьому випадку індивід намагається адаптуватися до соціокультурного середовища, демонструючи готовність стати його частиною. Водночас суспільство, зокрема його окремі групи, визнає потреби та потенціал особи, створює умови для її прийняття й розвитку, керуючись принципами толерантності, справедливості й рівності. Тим самим інтеграція виступає не лише процесом, а й результатом ефективної взаємодії особистості з соціумом [50, с. 184].

На думку А. Попок та А.Дяченко, соціальна інтеграція ВПО – це процес який включає в себе формування нових моделей взаємодії між приймаючою громадою та особами, яких було вимушено переміщено по території України через воєнні дії на території їх громади. Забезпечення рівних можливостей серед них та розвиток і удосконалення нових форм співіснування. Інтеграція, в цьому випадку, реалізується через механізми взаємної адаптації, інновації, допомоги й кооперації, які забезпечують соціальну стабільність і включення ВПО у життя нової (приймаючої) громади [60, с. 25].

Розглядаючи поняття «внутрішньо переміщена особа» І. Григоренко та Н.Савельєва зазначають, що фактично переміщеними особами можна вважати тих, хто відповідає визначенню внутрішньо переміщених осіб, але, покинувши

своє постійне місце проживання, залишаються в межах своєї країни та мають право на відповідний захист. Держави та їхні території підлягають виключній юрисдикції та захисту з боку власної держави, навіть якщо вона не в змозі повною мірою гарантувати цей захист. У певних випадках такі особи можуть звертатися за міжнародною допомогою, що, з точки зору окремих держав, може розцінюватися як втручання у внутрішні справи через міжнародні організації [24, с.55].

Відповідно до Глосарію термінів з питань притулку та міграції, внутрішньо переміщена особа – це «особа, яка була змушена тікати, залишила свою батьківщину або звичайне місце проживання або рятується від наслідків, зокрема, внаслідок збройних конфліктів, загальних ситуацій насильства, що не перетинають міжнародно визнані державні кордони, порушень прав людини, стихійних лих або техногенних катастроф» [41, с.71].

Звернемо увагу, що поняття «біженці» та «внутрішньо переміщені особи» часто плутають. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» у статті 1, пункт 1, частина 1 зазначає: «Біженець – особа, яка не є громадянином України, не перебуває в громадянстві України на законних підставах, належить до певної соціальної групи за ознаками раси, віросповідання, національності або політичних переконань, це є особи, які перебувають за межами країни через загрозу переслідування. Особа, яка не перебуває в громадянстві України, але має громадянство України на законних підставах і не може або не бажає користуватися захистом цієї держави через побоювання стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, належності до певної соціальної групи або політичних переконань, або особа без громадянства, яка перебуває за межами країни, в якій вона раніше мала постійне місце проживання, і не може або не бажає повернутися до цієї країни через побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання,

національності, належності до певної групи осіб або політичних переконань» [61].

Тобто основна відмінність між ВПО та біженцем полягає у тому, що біженець – це людина яка шукає прихисток за межами своєї країни, тоді ж як внутрішньо переміщена особа не покидає кордон рідної країни, та шукає прихисток у інших (приймаючих) громадах своєї держави.

А.Попок та А.Дяченко визначають приймаючу громаду як соціально-культурну систему, що слугує інтегруючою одиницею, що вітає нових членів (ВПО), створюючи необхідні умови для їхньої інтеграції в соціальну систему. Приймаюча громада демонструє дві основні характеристики, які включають соціально-психологічні (етичні цінності, здатність до толерантної взаємодії) та ресурсні якості (оптимізація ресурсів, співпраця). Процес інтеграції отримує підтримку від приймаючої громади через її інституційну структуру, яка включає державні установи разом із системами освіти та культурними установами, засобами масової інформації та організаціями громадянського суспільства [60, с. 26].

На думку І. Галіахметова, приймаюча громада – це територіальна громада, що приймає внутрішньо переміщених осіб, вона визначається як місто або село, де переміщені особи, які не проживають у формальних чи неформальних таборах для біженців, можуть проживати, знаходити притулок та перебувати тимчасово або на триваліший період [21, с. 65].

Узагальнюючи вище викладене, робимо висновок, що поняття «соціальна робота» може відрізнятися залежно від ситуації або контексту, в якому воно використовується. Воно може охоплювати різні види підтримки та допомоги. У нашій роботі вважаємо доцільним використовувати поняття «соціальна робота» як вид професійної діяльності, яка спрямована на допомогу людям які опинились в складних життєвих обставинах, включаючи інформування, консультування, матеріальну підтримку, реадаптацію, догляд і психологічну допомогу.

Поняття «соціальна інтеграція» буде використовуватися для позначення як залучення ВПО до соціальної діяльності у приймаючій громаді, так і результат адаптації членів цієї громади та ВПО один до одного. Цей процес вимагає активної участі і перших і других у режимі толерантності та забезпечення рівних можливостей для всіх. Головною метою інтеграції є встановлення соціальної згуртованості та стабільності.

Відповідно до цього під приймаючою громадою розуміємо соціокультурне середовище, яке виконує інтегруючу функцію, створюючи умови для включення ВПО у локальну систему. Це середовище зумовлене географічним розташуванням громади та її ресурсним потенціалом, щоб забезпечити якісну та як найменш травмуючи адаптацію ВПО.

1.3 Принципи та методи дослідження соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб

Будь-яке дослідження вимагає системи принципів і методів, необхідних для детального аналізу конкретного предмета, щоб досягти об’єктивності, правильності та достовірності в нашому дослідженні.

Наше дослідження ґрунтується на принципах об’єктивності, сходження від абстрактного до конкретного, системності, комплексності, історизму, єдності теорії та практики.

Найперше проаналізуємо зміст принципу об’єктивності, який вимагає відсутності особистісних упереджень, емоцій, стереотипів та власних переконань стосовно теми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад. Не допускається їх вплив на хід розробки дослідження та його результати. Натомість, він вимагає використання різноманітних науково підтверджених джерел, чіткий та зрозумілий опис використаної методології для можливості перевірки результатів проведеного дослідження. Він вимагає

розкриття закономірного характеру процесу соціальної інтеграції ВПО та об’єктивні можливості її здійснення в сучасних умовах. Важливе уникнення перебільшень та замовчувань «незручних» результатів проведеної дослідницької роботи.

Принцип системності у науковому дослідженні вимагає цілісного розгляду інформації, логічно обґрунтоване та структуроване вивчення проблем соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад. Завдяки цьому принципу змогли якісно аналізувати різні аспекти життя внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах та дійти висновку про те, які чинники можуть впливати на їхню поведінку та рівень стресу, а також зміна яких чинників може призвести до покращення соціальної інтеграції ВПО в приймаючих громадах.

Принцип комплексності є важливим методологічний принципом наукового дослідження, який передбачає всебічне, багатогранне і взаємопов’язане вивчення об’єкта, з урахуванням його різних аспектів, рівнів, впливів і контекстів. У рамках дослідження процесу соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад він дає можливість зробити багаторівневий аналіз проблем з якими стикаються ВПО через міждисциплінарний підхід (залучення соціології, психології та політології), що дає змогу краще зрозуміти потреби внутрішньо переміщених осіб в приймаючих громадах. При аналізі враховуються не лише внутрішні характеристики об'єкта, але й зовнішні умови, що можуть впливати на нього.

Принцип історизму в дослідницькій роботі ґрунтується на тому, що соціальна робота з ВПО перебуває в постійному розвитку і знаходиться на різних етапах розвитку та історичного становлення. Крім того, цей принцип зумовив необхідність проведення досліджень, які б намагалися проаналізувати соціальну роботу з внутрішньо переміщеними особами у відповідному історичному контексті. Згідно з цим принципом, сучасний період має свої особливості та

культурний і соціальний контексти, які впливають на кожну організацію соціальної роботи.

Принцип єдності теорії та практики в нашому дослідженні є одним з основних принципів у наукових дослідженнях, особливо для вивчення проблеми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади. Це означає, що теоретичні положення повинні базуватися на реальних фактах про соціальний, емоційний та фінансовий стан потреб ВПО, а практичні рекомендації – на перевірених наукових знаннях.

На підґрунті зазначених принципів використовуються такі методи дослідження, як дедуктивно-гіпотетичний, індуктивний, порівняльний аналіз, структурно-функціональний аналіз, систематизації та узагальнення.

Дедуктивно-гіпотетичний метод передбачає формулювання загальної гіпотези про базову закономірність соціальної інтеграції ВПО до приймаючих громад. Відповідно до цієї гіпотези здійснюємо збір відомостей про окремі практики залучення ВПО до приймаючих громад. Тобто використовуємо індуктивний метод, за допомогою якого перевіряємо вихідну дедуктивну гіпотезу.

Наступний важливий метод – порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду забезпечення соціальної інтеграції ВПО до приймаючих громад завдяки якому ми маємо змогу порівняти різні методи покращення адаптації ВПО у громадах. Завдяки цьому методу ми маємо можливість зробити висновки щодо можливості покращення, через запозичення в інших державах, соціальних ініціатив та програм для покращення інтеграції ВПО в приймаючих громадах.

Структурно-функціональний аналіз – важливий метод дослідження, який дозволяє вивчати соціальні явища як системи, в яких структура (елементи) та функція (їхня роль та взаємодія) тісно взаємопов'язані. В контексті нашого

дослідження увага зосереджена на громаду яка приймає до себе ВПО та як наразі розвиваються методи інтеграції в неї переселенців.

Метод систематизації та узагальнення застосовується на завершальному етапі аналізу для впорядкування, інтерпретації та осмислення здобутих знань. В нашій дослідницькій роботі він застосовується для формулювання висновків до кожного підрозділу та всієї роботи.

Таким чином, застосування вказаних наукових принципів і методів у дослідженні дозволило сформувати цілісне уявлення про проблему соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад та визначити ефективні способи її вирішення. Усі заходи, проведені в межах дослідження, були спрямовані на розробку методик, що сприяють ефективному соціальному захисту внутрішньо переміщених осіб у період воєнного конфлікту.

Проаналізувавши стан наукової розробки проблеми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад, бачимо, що багато українських дослідників приділили значну увагу цій проблемі, оскільки вона має велику актуальність через вторгнення Росії на територію України, що призвело до вимушеного переміщення багатьох українців. Роблячи висновок з їх бачення можна сказати, що в умовах контексту російсько-української війни найефективнішим буде інтегрований комплексний підхід до дослідження соціальної інтеграції ВПО, який передбачає аналіз соціально-психологічного, економічного, організаційно-правового вимірів цього процесу.

Розкриваючи зміст понять «соціальна робота» «соціальна інтеграція», «внутрішньо переміщена особа» та «приймаюча громада» зрозуміли, що поняття «соціальна робота» може охоплювати різні види підтримки та допомоги, включаючи психологічні, юридичні, медичні, освітні та інші послуги, яких потребують ВПО. Дійшли до висновку, що поняття «внутрішньо переміщена особа» відрізняється від поняття «біженець» оскільки ВПО – це людина яка була змушена покинути свою домівку, та шукати прихисток в інших громадах на

території своєї держави. Тоді як «біженець» це людина яка шукає прихисток на території іншої держави. Також ми розуміємо, що соціальна інтеграція це метод, який функціонує як залучення вразливих груп, включаючи ВПО, до соціальної діяльності, так і результат адаптації членів громади один до одного. А приймаюча громада це соціокультурне середовище, яке виконує інтегруючу функцію, створюючи умови для включення ВПО у локальну систему.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1 Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) в Україні становлять одну з найчисленніших і найуразливіших соціальних груп, що постраждала внаслідок воєнної агресії. За даними Інформаційно-обчислювального центру Міністерства соціальної політики України, станом на 23 квітня 2025 року кількість офіційно зареєстрованих ВПО становить 4,6 мільйонів осіб [40].

Значну частину з них становлять жінки, діти, а також особи похилого віку, які найбільше потребують допомоги. Більшість переселенців походить з регіонів активних бойових дій, зокрема Донеччини, Луганщини, Харківщини, Херсонщини та Запоріжжя [18, с.214].

Розроблена таблиця (див. Додаток А) надає загальний огляд основних аспектів соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами. Відзначимо, що представники цієї категорії, в силу свого становища, мають широкий спектр потреб, які виходять далеко за межі базових матеріальних запитів. Тобто соціальна адаптація та інтеграція ВПО до приймаючих громад потребує комплексного підходу. Психологічна підтримка та юридична допомога є першочерговими в умовах, коли ВПО переживають стрес, зневіру та мають правові труднощі.

Особливе значення мають медичні та освітні аспекти, оскільки доступ до медичних послуг і освіти є критичними для стабільності соціальної ситуації таких осіб. Важливою є не лише допомога в працевлаштуванні, але й створення умов для соціальної адаптації та інтеграції через соціальні зв'язки, волонтерську діяльність, культурні заходи.

Система соціальної підтримки повинна бути гнучкою та здатною враховувати специфічні потреби різних груп ВПО: дітей, жінок, людей похилого віку. Це включає як матеріальну допомогу, так і емоційну та культурну підтримку. Водночас, інтеграція потребує співпраці не лише з державними структурами, але й з місцевими громадами та волонтерськими організаціями, що можуть забезпечити найбільшу ефективність у вирішенні цих питань.

Тому робота з ВПО повинна бути стратегічно спланованою та багатогранною, враховуючи потреби кожної категорії внутрішньо переміщених осіб, що дасть змогу забезпечити їх успішну соціальну інтеграцію в нову громаду.

Демографічний склад ВПО досить різноманітний, однак спостерігається переважання жінок, особливо у віковій категорії 30–55 років. Високою є частка дітей дошкільного та шкільного віку, які потребують не лише освітньої інтеграції, а й психологічної підтримки. Люди похилого віку, часто із хронічними захворюваннями, стикаються з труднощами в доступі до медичних послуг та соціального забезпечення. Жінки-переселенки нерідко перебувають у ситуації одинокого батьківства або мають на утриманні неповнолітніх дітей, що зумовлює потребу у спеціалізованій підтримці [19, с.23].

Серед основних соціальних проблем ВПО варто виділити складнощі з інтеграцією до нових громад, відчуття ізольованості, недостатню відомість у соціальне життя та упереджене ставлення з боку місцевого населення. Крім того, часто виникають труднощі у доступі до якісної освіти для дітей, медичних послуг та соціальної допомоги. Проблемною залишається тема влаштування дітей у дитячі садки чи школи через переповненість закладів. Відсутність мережі підтримки (родичів, друзів) у приймаючих громадах також посилює соціальну вразливість ВПО [20, с.46].

Серед типових економічних проблем переселенців можна назвати втрату джерел доходу, труднощі з працевлаштуванням, низький рівень оплати праці та відсутність житла. Багато хто з ВПО не має можливості орендувати житло

самостійно, що змушує їх звертатися за тимчасовим розміщенням у переповнених гуртожитках або центрах колективного проживання. Також існує проблема недостатньої кількості робочих місць у приймаючих громадах, особливо в сільській місцевості. Для людей без освіти або з вузькою спеціалізацією адаптація до нових умов на ринку праці є складною.

Правові проблеми ВПО часто пов'язані з відсутністю доступу до юридичної допомоги, труднощами у відновленні або зміні документів, проблемами з реєстрацією місця проживання. Нерідко виникають непорозуміння з органами соціального захисту щодо оформлення виплат, статусу або пільг. Деякі особи не мають змоги реалізувати свої виборчі права через відсутність прописки. Крім того, існують суперечки щодо прав власності на житло, яке залишилося в зоні бойових дій.

Інформаційні проблеми полягають у недостатній поінформованості ВПО про доступні послуги, програми допомоги, вакансії, можливості освіти чи соціальної підтримки. Часто інформація є фрагментарною або подається в складній формі, незрозумілій широкому колу переселенців. Обмежений доступ до інтернету в деяких регіонах також ускладнює ситуацію. Відсутність єдиного ресурсу з перевіреною та актуальною інформацією створює дезорієнтацію серед ВПО [26].

Серед психологічних проблем внутрішньо переміщених осіб можна виокремити високий рівень тривожності, депресивні стани, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), емоційне вигорання та втрату мотивації. Діти переселенців часто демонструють проблеми з адаптацією в нових освітніх колективах, мають знижений емоційний фон та порушення сну. Дорослі нерідко уникають звернення до психологів через стигматизацію або відсутність довіри до фахівців. Відсутність системної психологічної допомоги в громадах призводить до накопичення внутрішніх криз у людей, які пережили втрату дому. Відтак інтеграція передбачає налагодження взаємодії між переселенцями та місцевим

населенням, подолання відчуження, розвиток взаємної довіри й поваги. Вона включає формування умов для активної участі ВПО у житті громади, забезпечення рівного доступу до послуг і ресурсів.

Особливістю соціальної інтеграції ВПО є необхідність врахування їхнього травматичного досвіду, втрати соціальних зв'язків та нерідко зміненої соціальної ідентичності. У процесі інтеграції важливо забезпечити не лише матеріальні потреби, а й підтримати психологічну адаптацію, створити умови для розвитку громадської активності. Велику роль у цьому відіграють інституції соціального захисту, громадські організації та освітні заклади.

Соціальна інтеграція ВПО не є одноразовою дією, а триває упродовж довгого часу. Вона вимагає координації дій на рівні місцевої та центральної влади, міжсекторальної співпраці та гнучких підходів до потреб різних груп переселенців. Наприклад, діти потребують адаптації в освітньому середовищі, молодь – залучення до культурного життя, а люди похилого віку – підтримки в побутових справах і соціальних зв'язках [27].

Успішна інтеграція можлива лише за умови відкритості обох сторін – як ВПО, так і приймаючих громад. Позитивне сприйняття новоприбулих жителів, створення можливостей для взаємодії, спільні заходи, культурні проекти та діалог допомагають подолати бар'єри й сприяють формуванню згуртованої громади. Таким чином, інтеграція є не лише відповідальністю держави, а й спільним завданням усіх учасників соціального процесу.

2.2 Форми та методи соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад

Процес соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) до приймаючих громад є складним, системним і потребує чіткого використання адаптивних методів та різноманітних форм. Цей процес має враховувати як

індивідуальні потреби переселенців, так і особливості громад, до яких вони інтегруються. Успішність інтеграції залежить від скоординованості дій між державними інституціями, місцевим самоврядуванням, громадськими організаціями та самими ВПО. Ключовою умовою є створення середовища, яке не лише сприяє адаптації, але й забезпечує рівноправну участь переселенців у житті громади.

Інтеграція можуть мати як формальний, офіційний, так і неформальний (неофіційний) характер. Офіційні форми цього процесу включають державні програми підтримки ВПО які регулює Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII та «Конституція України» від 1996 р, стаття 3. Цілями та завдання цього закону є визначення статусу, прав та обов'язків громадян України, а також види допомоги, на яку вони мають право. Закон є основою для того, щоб органи державної влади намагалися вирішити ці проблеми та забезпечити внутрішньо переміщеним особам доступ до своїх основних потреб [69].

Однією з найпоширенішою програмою соціальної підтримки ВПО в Україні є щомісячні виплати за місцем їх фактичного проживання. На момент дослідження розмір виплат складає 2000 грн для дорослих та 3000 грн для дітей та людей з інвалідністю [61].

Починаючи з 29 січня 2025 року, внутрішньо переміщені особи, які витрачають на оренду житла понад 20% свого доходу, матимуть право на отримання субсидії для покриття цих витрат. Оформити її можна в будь-якому регіоні України. Субсидія надається строком на шість місяців з можливістю продовження ще на такий самий період. Призначенням субсидії, як і у випадку з житлово-комунальними субсидіями, займається Пенсійний фонд України. Обидва види допомоги можна отримувати одночасно [37].

Неофіційні форми мають прояв у залученні ВПО до діяльності місцевих громадських організацій, волонтерства, участі у спільних заходах та ініціативах.

Наприклад, Благодійний Фонд «Посмішка ЮА» має програми підтримки для покращення умов проживання в місцях тимчасового проживання ВПО також здійснюють програми метою яких є надання внутрішньо переміщеним особам благодійної допомоги (продуктові та гігієнічні набори) першої необхідності для полегшення їх проживання у новій громаді [13].

Крім того, програми підтримки здійснює БФ «Право на захист» який діє на всій території України. Метою Фонду є надання підтримки в правовій, грошовій, психологічній, матеріальній та соціальній сфері життя для полегшення інтеграції ВПО в новій громаді. БФ «Право на захист» надає такі соціальні послуги як: консультування, інформування, фізичний супровід людей з інвалідністю, соціальна профілактика, соціальний супровід, послуга екстреного (кризового) втручання. Все це допомагає полегшити соціальну інтеграцію такої вразливої групи як ВПО [14].

Ще одним, не менш важливим, є платформа психологічної допомоги «Аврора». Це програма психологічної допомоги особам, для подолання травматичного досвіду осіб, які зазнали сексуального насильства в наслідок воєнного конфлікту. Психологи цієї платформи допомагають відновити життєвий баланс та орієнтуються на допомогу не тільки жінкам, але й чоловікам, які теж могли зазнати сексуального насильства зі сторони ворожих військових [1].

Особливо важливо активізувати горизонтальні зв’язки між ВПО та місцевими жителями для розвитку соціального капіталу та взаємної підтримки.

Методи соціальної інтеграції ВПО поділяються на індивідуальні, групові та колективні. Індивідуальні методи зосереджуються на роботі з конкретною особою або сім’єю: це консультування, соціальний супровід, наставництво, психологічна допомога та підтримка. Здійсненням вказаних методів займаються фахівці із соціальної роботи та кейс-менеджери благодійних організацій, Міських

центрів соціальних служб, Міських територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

Групові методи охоплюють в собі тренінги, групи підтримки, спільні семінари для ВПО та місцевих жителів. Наприклад Благодійний центр FutUkraine, який знаходиться в м. Луцьк, допомагає вимушеним переселенцям почати життя в цьому місті, знайти роботу, нових друзів та соціалізуватись. Він активно проводить тренінги та навчальні курси для ВПО та місцевих жителів, що дозволяє їм подолати стереотипи щодо один одного, та почати спілкуватись. Серед найпопулярніших напрямків навчальних курсів виокремлюються – ті, що допомагають побудувати на цьому заробіток. Наприклад курси з логістики, SMM, машинної вишивки, флористики та англійської мови [68].

Колективні методи включають реалізацію соціальних проєктів, громадські ініціативи, інтеграційні форуми та культурні заходи, що сприяють подоланню стереотипів і формуванню спільної ідентичності Соціальні проєкти для інтеграції ВПО в Україні включають грошову допомогу (щомісячні виплати та субсидії), житлову допомогу та підтримку адаптації і соціальної інтеграції. Крім того, працює інформаційний портал «Портал Рад ВПО», який публікує актуальну інформацію щодо Рад ВПО, а також іншу важливу інформацію для внутрішньо переміщених осіб [29; 34].

Механізми соціальної інтеграції мають бути чіткими та зрозумілими, забеспечувати доступність до отримання ВПО допомоги та підтримки. Інформаційна підтримка виступає важливим елементом механізму інтеграції. Забезпечення ВПО актуальною, повною і зрозумілою інформацією щодо їх прав, можливостей, порядку оформлення документів, доступу до послуг дозволяє уникнути фрустрації та сприяє їхній активній участі в житті громади. Важливою є також наявність ресурсних центрів або хабів, які надають консультації, допомагають у працевлаштуванні, організовують освітні заходи та створюють майданчики для діалогу. Забезпеченням надання актуальної інформації для ВПО

виступають такі організація як, Центр надання адміністративних послуг, де переміщені особи мають можливість дізнатись актуальну інформацію, а також пройти процедуру отримання статусу ВПО. Також в Україні наявна електрона платформа «Дія», де у розділі «ВПО» можна отримати всю необхідну інформацію стосовно отримання статусу ВПО, відшкодування житла та отримати необхідні послуги не виходячи з дому.

На особливу увагу заслуговують діти, жінки та люди похилого віку серед ВПО. Для дітей необхідно створювати умови для адаптації в школах, запроваджувати додаткові освітні програми, залучати психологів. Жінкам, особливо матерям-одиначкам, потрібна підтримка у працевлаштуванні, догляді за дітьми, захисті від домашнього насильства. Люди похилого віку мають потребу у доступі до медичних послуг, соціальній підтримці, боротьбі з ізоляцією та самотністю. Комплексна інтеграція вразливих категорій переселенців є показником зрілості соціальної політики держави. Допомогти в подоланні цих складних життєвих обставин допоможе Центр соціальних служб, робота якого регулюється Конституцією та законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, рішеннями відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також положенням про центр, надаючи ВПО такі соціальні послуги як: консультування, соціальний супровід та соціальна профілактика. Наказ, на підставі якого надаються соціальні послуги родині або особі, надає Департамент соціального захисту населення, куди Центр соціальних служб надає необхідний пакет документів.

Не менш важливою є взаємодія приймаючих громад з ВПО на рівні культурної інтеграції. Спільні святкування, культурні обміни, майстер-класи та інші заходи дозволяють переселенцям відчути себе частиною нової спільноти. Особливу роль тут відіграють культурні центри та заклади освіти, які можуть виступати майданчиками для зміцнення соціального діалогу. Це не лише зміцнює зв’язки між людьми, а й зменшує соціальну напругу та недовіру.

Успішна інтеграція вимагає не лише одноразових дій, а системного, тривалого підходу. Важливо, щоб інтеграційні ініціативи мали стійке фінансування, підтримку на рівні політики, а також постійне вдосконалення з урахуванням зворотного зв’язку від самих ВПО. Залучення переселенців до формування інтеграційної політики, опитування їх думки, ініціювання діалогу є запорукою ефективності та справедливості прийнятих рішень. Тільки в такому випадку інтеграція стає не зовнішнім нав’язуванням, а внутрішньо мотивованим процесом [35].

Робота з ВПО вимагає врахування особливостей цієї категорії осіб, оскільки їхня соціальна інтеграція включає не лише забезпечення базових потреб, таких як житло та медична допомога, але й інтеграцію в місцеві громади. Важливим аспектом є розуміння соціальних і психологічних труднощів, з якими стикаються ВПО, оскільки їхній досвід переміщення може мати довготривалі наслідки для їхнього психоемоційного стану. Спеціалісти з соціальної роботи повинні враховувати ці фактори при плануванні та реалізації програм підтримки [6, с.273].

Внутрішньо переміщені особи часто мають потребу в психологічній та соціально-економічній підтримці, що включає в себе надання консультацій, допомогу в працевлаштуванні, відновлення документів і навіть допомогу в налагодженні соціальних зв'язків. Важливою частиною роботи є також адаптація до нових соціальних умов, що може включати допомогу в засвоєнні нових культурних і соціальних норм. Це стає можливим через застосування різноманітних методик соціальної роботи, таких як підтримка в отриманні освіти, допомога в побудові кар'єри або сприяння в залученні до волонтерських програм.

Інтеграція ВПО є складним і багатогранним процесом, який вимагає взаємодії багатьох інститутів – державних, громадських та приватних. Тому соціальні працівники, що працюють з цією категорією осіб, мають використовувати комплексний підхід, який включає не лише надання допомоги

на індивідуальному рівні, але й створення сприятливого соціального середовища для адаптації ВПО в нових громадах.

Внутрішньо переміщені особи, як об’єкт соціальної роботи, вимагають особливої уваги з боку держави, громадських організацій і соціальних працівників. Ця категорія осіб перебуває в особливому становищі, оскільки, перебуваючи на території своєї країни, вони змушені жити в умовах соціальної нестабільності та психоемоційного стресу. Під впливом війни, економічних труднощів чи екологічних катастроф вони пережили травму, яка стає бар’єром для нормального розвитку. У таких обставинах соціальна інтеграція є не просто питанням задоволення базових потреб, але й складним процесом повернення особи до повноцінного громадянського життя [36, с.57].

Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами не може зводитись лише до надання базових послуг, таких як тимчасове житло чи медична допомога. Важливою складовою є створення умов для їхнього психоемоційного відновлення, адже соціальна інтеграція неможлива без врахування глибоких психологічних травм. ВПО стикаються з проблемами соціальної адаптації, що можуть бути різними в залежності від конкретної ситуації: адаптація до нових умов життя, адаптація до нових соціальних та культурних норм, страх перед майбутнім і невизначеність. Тому методи соціальної роботи повинні бути різноманітними і адаптованими до індивідуальних потреб кожної особи.

Особливо важливим є забезпечення ВПО правовою підтримкою, адже багато з них стикаються з проблемами щодо реєстрації, отримання громадянських прав або навіть доступу до медичних послуг. Соціальні працівники відіграють ключову роль у вирішенні цих питань, сприяючи відновленню документів, допомагаючи в отриманні соціальних виплат та доступі до інших державних послуг. Водночас важливо не забувати про інтеграцію цих осіб у нове соціальне середовище, що включає як їхнє включення в трудову діяльність, так і сприяння розвитку соціальних зв'язків з місцевими жителями.

Психологічна реабілітація стає надзвичайно важливою, оскільки пережиті травми можуть мати довготривалі наслідки для психічного здоров'я. ВПО часто переживають депресії, тривожність і посттравматичний стрес, тому для їх ефективної реабілітації необхідні спеціальні методики, спрямовані на підтримку емоційного стану та відновлення психічної рівноваги. У цьому контексті соціальні працівники повинні бути готові не тільки до надання допомоги, але й до психологічної підтримки, що включає терапевтичні бесіди, групові сесії та інші методи, які сприяють відновленню емоційного балансу.

Під час роботи з ВПО соціальні працівники також повинні приділяти особливу увагу забезпеченню доступу до освіти та професійної підготовки. Це дозволяє не тільки полегшити адаптацію в новому середовищі, але й підвищити шанс на успішну соціальну інтеграцію. Важливою складовою є також робота з дітьми ВПО, оскільки вони часто переживають додатковий стрес через зміну місця навчання та соціального середовища. Програми соціальної інтеграції повинні включати спеціальні навчальні курси, що допомагають дітям адаптуватися до нових умов, знижують рівень стресу та сприяють розвитку соціальних навичок [38, с.48].

Аналізуючи практики соціальної роботи з ВПО в Україні, слід зазначити, що хоча на державному рівні створені механізми підтримки цієї категорії осіб, існує низка проблем, які необхідно вирішувати. Недостатня координація між різними соціальними службами, обмежений доступ до ефективних програм реабілітації та соціальної адаптації, а також відсутність стабільного фінансування для підтримки ВПО створюють труднощі в реалізації соціальних ініціатив. Окрім того, важливою є недостатня соціальна мобільність та можливість для внутрішньо переміщених осіб стати повноправними членами місцевої громади, що може бути досягнуто лише за умови ефективного соціального захисту та рівних можливостей для всіх громадян.

2.3 Міжнародний досвід соціальної інтеграції ВПО

Одним з важливих аспектів є міжнародний досвід у сфері соціальної інтеграції ВПО, оскільки ряд країн мають успішні практики, які можуть бути адаптовані до умов України. На захисті прав та свободи внутрішньо переміщених осіб на глобальному рівні ключовим органом є Організація Об'єднаних Націй (ООН) і її Рада з прав людини. Особливості роботи з ВПО відповідно до наказу ООН закріплено в таких міжнародних документах, як «Керівні принципи з питань про переміщених осіб всередині країни» УВКБ ООН, які були прийняті в 1998р. та IV Женевська конвенція, яка була підписана 12 серпня 1949р. На рівні регіональних організацій, таких як Рада Європи, розробляються рекомендації та стандарти для захисту ВПО [56].

Наприклад в Колумбії, на початку 2020 року, налічено найбільшу кількість ВПО в світі, приблизно 8,2млн осіб що дорівнює 17% усіх ВПО у світі, через тривале збройне протистояння між урядом та наркокартелями.. В Колумбії впроваджена комплексна стратегія інтеграції ВПО, а саме влада країни підтримує соціальними послугами, які спочатку призначались для бідного населення (субсидії на отримання медичних послуг, освіти а також, щомісячні грошові виплати), також Колумбійський уряд реалізує програми сприяння працевлаштуванню ВПО в приймаючих громадах. Щодо громадських ініціатив, там проводиться психологічна підтримка жінок, які стали постраждалими від насильства та переміщення, такою організацією як «Red Mariposas de Alas Nuevas Construyendo Futuro" [70; 71].

В Ізраїлі, через війну з Палестиною, також наявна немала кількість ВПО включаючи єврейське населення та палестинських громадян. Соціальна інтеграція в цій країні здійснюється через впровадження державної політики та міжнародної підтримки. На жаль, в Ізраїлі велика кількість підтримки в інтеграції направлена саме на єврейське населення, тоді як палестинські громадяни часто залишаються поза увагою зі сторони держави. Дослідження показують, що

палестинські ВПО в Ізраїлі стикаються з обмеженим доступом до якісної освіти а також до підтримки у працевлаштуванні. Це є наглядним прикладом для України «як робити не треба», оскільки така поведінка з боку держави та населення значно погіршує процес інтеграції ВПО в суспільство. Але незважаючи на таку нерівну підтримку ВПО, щорічно в Ізраїлі відбувається «Марш повернення», мета якого є збереження культурної ідентичності палестинців, що зміцнює спільноту та підвищує обізнаність про палестинський народ і його права [67; 69].

Ще одним прикладом соціальної інтеграції ВПО є колишня Югославія, де її розпад у 1990х роках, на такі країни як Сербія, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Північна Македонія, призвів до внутрішнього переміщення близька двох мільйонів осіб. У 2004 році, після завершення серії збройних конфліктів, кількість біженців та внутрішньо переміщених осіб у регіоні колишньої Югославії досягла майже чотирьох мільйонів. Це означало, що кожен шостий мешканець регіону був змушений покинути свій дім і шукати нове місце для життя. Найбільше постраждали Боснія і Герцеговина та Косово, де переселення торкнулося майже половини населення. Взагалі процес інтеграції був в тих регіонах доволі довгий та складний, та навіть коли люди повернулись до своїх домівок, реінтеграція була також важка, через зруйновану інфраструктуру, міжетнічну напругу та відсутність сталої економіки. Безробіття, обмежений доступ до житла, соціальних послуг та дискримінація до представників меншинств негативно вплинули на процес інтеграції. В свою чергу влада створених країн регіону намагалась поліпшити соціальне становище країн, в 2012 році такими країнами як Сербія, Хорватія, Боснія і Герцеговина та Чорногорі), було підписано Сараєвську декларацію, яка започаткувала Регіональну програму житла. Велику підтримку у той час надавала Благодійна організації Caritas Serbia та Bosfam, які надавали гуманітарну допомогу та психологічну підтримку постраждалому населенню [65;72].

Синтезуючи наведені приклади, можна дійти висновку, що міжнародна практика надає Україні цінні орієнтири для розвитку національної моделі інтеграції. Зокрема, варто розробити адаптивні програми на рівні територіальних громад, інтегрувати ВПО в соціальні структури через освіту, культуру і зайнятість, а також налагодити сталі партнерства між державними органами, громадянським суспільством і міжнародними донорами. Окремої уваги потребує створення законодавчого механізму наставництва, а також запуск цифрових платформ для комунікації між ВПО та громадами.

Отже, у другому розділі було детально проаналізовано теоретичні аспекти соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Важливим є усвідомлення того, що соціальна інтеграція є складним та багатовимірним процесом, який потребує комплексного підходу з урахуванням економічних, психологічних, правових і культурних факторів. Зокрема, одним з основних завдань соціальної інтеграції є забезпечення рівних можливостей для ВПО в доступі до соціальних послуг, працевлаштування, освіти та медичного обслуговування.

Також було розглянуто різноманітні форми та методи соціальної роботи, спрямовані на полегшення процесу адаптації ВПО в приймаючих громадах. Важливе значення має не лише матеріальна підтримка, а й психологічна, культурна та правова допомога, що дозволяє внутрішньо переміщеним особам відчувати себе частиною нової громади. Інтеграційні програми, які включають мовні курси, професійну підготовку, а також наставництво, здатні значно полегшити процес адаптації.

Окрему увагу в теоретичному аспекті заслуговує проблема соціальної ізоляції ВПО, яка є однією з найбільших перепон на шляху до повної інтеграції. Забезпечення соціальних зв'язків і сприяння участі ВПО в суспільному житті є важливим елементом в боротьбі з цією проблемою. Створення механізмів для соціальної взаємодії між місцевими жителями і переселенцями сприяє формуванню відчуття безпеки та стабільності. Узагальнюючи вищевикладене

було розроблено таблицю (див. Додаток Б), де розглянуто усі основні методи роботи, проблеми та перешкоди, а також рекомендації щодо теоретичного аспекту соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад.

Таким чином, теоретичний аналіз процесу соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб підкреслює важливість розробки комплексних програм підтримки, що забезпечують їх адаптацію до нових умов. Різноманітність методів соціальної роботи, які враховують різні аспекти життя ВПО, є необхідною умовою для ефективної інтеграції. Важливим є також врахування міжнародного досвіду, який доводить, що успішна соціальна інтеграція можливе лише при системному підході та співпраці з усіма зацікавленими сторонами.

РОЗДІЛ 3
ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАД

3.1. Стан забезпечення соціальної інтеграції ВПО в Україні

На сучасному етапі держава демонструє наміри посилити механізми інтеграції ВПО до приймаючих громад через розширення програм підтримки, адаптацію законодавства та стимулювання міжрегіональної солідарності. Підтвердженням цього є впровадження владою таких програм підтримки для ВПО як «єОселя» та «єДопомога», які забезпечують фінансову підтримку на купівлю, або відновлення, оселі, а також, виплати на проживання та оренду житла. Разом з тим, влада постійно удосконалює Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р.№ 1706-VII вносячи до нього зміни, відповідні до актуальних проблем та потреб ВПО. Ще одним прикладом є місцева влада м.Київ, яка впроваджує новий проєкт під назвою «Підтримка та інтеграція внутрішньо переміщених осіб у місті Києві на 2025 – 2027 роки», мета якого є забезпечення реалізації прав, а також задоволення потреб ВПО через зниження впливу негативних наслідків, які зумовлено війною [58].

Разом із тим системна нестабільність, обмежене фінансування та перевантаження соціальної інфраструктури в окремих регіонах створюють реальні бар'єри для ефективної інтеграції. Особливо гостро ці виклики постають у громадах із великим навантаженням, наприклад, у Київській, Львівській, Дніпропетровській областях, де кількість ВПО на душу населення зростає щомісячно [27].

Станом на перший квартал 2025 р. згідно з даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, зареєстровано понад 4,9 мільйона ВПО, що становить майже 12% усього населення країни. При цьому лише близько 62% ВПО мають постійне або тимчасове житло, що вказує на високий рівень житлової незабезпеченості. За даними соціологічного опитування, проведеного у грудні 2024 р. Національним соціологічним інститутом, лише 41% ВПО вважають себе інтегрованими до місцевих громад, що свідчить про наявність глибоких психологічних і соціальних бар'єрів. Відчуття ізольованості, недовіра до органів влади, нестача доступу до робочих місць та низький рівень залучення до громадського життя є типовими ознаками для значної частини цієї категорії населення. [39].

У 2024 р. Уряд України ініціював оновлену Стратегію інтеграції ВПО до 2030 р., ключовими напрямами якої є розвиток локальної інфраструктури, створення умов для довгострокового проживання, сприяння працевлаштуванню та соціальній адаптації. У 2024 р. було реалізовано понад 270 локальних ініціатив, спрямованих на підтримку ВПО в громадах, з яких 43% стосувалися створення нових житлових об'єктів, а 37% – програм зайнятості. У табл. 3.1 подано структуру основних напрямів фінансування програм соціальної інтеграції ВПО у 2024 р., що дозволяє візуалізувати державні пріоритети в цій сфері [28].

Таблиця 3.1.

Структура державного фінансування програм інтеграції ВПО у 2024 році

Напрям	Частка у загальному фінансуванні, %
Будівництво/ремонт житла	43
Професійна адаптація і працевлаштування	21
Психосоціальна підтримка	14
Гуманітарна допомога	11
Юридичні консультації та правозахист	7
Інше	4

(таблицю розроблено на основі джерела [28])

Попри розширення державного фінансування, у 2025 р. продовжує зростати залежність ВПО від міжнародної допомоги. Програми UNHCR, IOM та NRC покривають значну частину потреб у житлі, грошовій допомозі та психологічній підтримці. Зокрема, у першому півріччі 2025 р. понад 1,2 мільйона осіб отримали грошову допомогу через міжнародні механізми, що свідчить про критичну роль зовнішніх ресурсів у забезпеченні базових умов для ВПО. Разом з тим, тривале перебування на зовнішньому фінансуванні не сприяє побудові сталої інтеграційної моделі всередині країни.

Соціальна інтеграція ВПО також значною мірою залежить від локальної політики приймаючих громад. Дослідження, проведене Центром економічного відновлення у співпраці з Програмою розвитку ООН у жовтні 2024 р., виявило суттєві регіональні диспропорції в доступі до послуг, рівні толерантності, та рівні залученості ВПО у місцеве самоврядування. У таблиці 3.2 наведено інтегральний рейтинг інтеграційної спроможності громад, складений за 5 критеріями: житло, працевлаштування, освіта, доступ до медицини та соціальна згуртованість [36].

Таблиця 3.2.

Рейтинг інтеграційної спроможності приймаючих громад (2024 рік)

Громада	Загальний бал (макс. 100)
Львівська ТГ	86
Вінницька ТГ	82
Ужгородська ТГ	77
Полтавська ТГ	68
Черкаська ТГ	63
Харківська ТГ	54
Одеска ТГ	49

(таблицю розроблено на основі джерела [36])

Як бачимо, провідними є громади західних та центральних областей України, де збережена інфраструктура і діють активні громадські організації. Найнижчі показники характерні для прифронтових регіонів або великих міст, де кількість ВПО перевищує можливості місцевої інфраструктури. Проблеми перевантаженості шкіл, нестачі лікарів, обмеженого житла та конкуренції за

робочі місця призводять до конфліктів і загострення соціального напруження [33].

Не менш важливим фактором є питання ідентичності та соціального прийняття. Опитування, проведене в січні 2025 р. Київським міжнародним інститутом соціології, показало, що 28% мешканців приймаючих громад мають упередження щодо ВПО, що знижує потенціал інтеграції. Водночас лише 19% ВПО активно залучаються до місцевих ініціатив, що свідчить про взаємну недовіру та брак ефективних комунікаційних стратегій. Саме тут постає потреба в довгострокових програмах розвитку соціального капіталу, зокрема через підтримку громадських центрів інтеграції, освітніх курсів, волонтерських програм та міжкультурного діалогу.

У 2025 р. особливу увагу держава приділяє питанням психосоціальної стабілізації ВПО. Ухвалена у лютому 2025 р. Концепція державної політики у сфері ментального здоров’я ВПО передбачає інтеграцію послуг психологічної підтримки у структуру центрів надання адміністративних послуг. Це дозволяє зменшити бар'єри доступу та водночас сприяти інституалізації допомоги. Але рівень покриття послугами все-таки залишається низьким – лише 35% опитаних у рамках дослідження USAID (березень 2025 року) змогли скористатися допомогою психолога або психотерапевта.

У 2024–2025 р. соціальна інтеграція ВПО в Україні є процесом з високою динамікою, проте вразливою до зовнішніх факторів. Вона потребує комплексного підходу, який поєднує державну політику, підтримку громадянського суспільства, міжнародну допомогу та локальну активність. Для досягнення стійких результатів необхідна систематична інституціоналізація механізмів інтеграції, з особливим акцентом на житлову стабільність, професійне зростання та міжособистісну згуртованість у межах приймаючих громад. У центрі має залишатися не лише правовий, а й людяний підхід до інтеграції як процесу співжиття та взаємного прийняття [35].

Слід окремо зупинитися на соціально-культурному аспекті інтеграції внутрішньо переміщених осіб. У 2024 р. на рівні громад активізувалася практика створення культурно-освітніх центрів, де ВПО можуть не лише здобути нові навички, а й адаптуватися до нових соціальних норм, прийнятих у приймаючих громадах. Наприклад, у Львівській, Івано-Франківській та Вінницькій областях відкрито понад 30 таких центрів, де щомісяця організовується понад 200 подій, спрямованих на зняття соціального напруження між місцевими мешканцями та ВПО. Підвищення толерантності у громадах значно поліпшило загальний клімат соціальної інтеграції.

Згідно з моніторинговим дослідженням, проведеним у кінці 2024 р. аналітичним центром Cedos, рівень задоволеності внутрішньо переміщених осіб умовами інтеграції зріс на 18% у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. Це зростання зумовлене запровадженням прозорих механізмів участі ВПО у громадському житті, зокрема через дорадчі органи, громадські слухання та інтеграційні комітети. Такий підхід сприяє формуванню відчуття причетності до спільноти, що є важливою передумовою сталої інтеграції [66].

Варто відзначити і певні диспропорції у регіональному розподілі ресурсів для інтеграції ВПО. Якщо західні області демонструють високий рівень залучення міжнародної технічної допомоги, то у центральних та південних регіонах (особливо у Кіровоградській та Миколаївській областях) спостерігається дефіцит матеріальної та кадрової підтримки. Так, за даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, у 2024 році лише 38% ВПО у центральному регіоні мали доступ до програм перекваліфікації, тоді як у західному регіоні цей показник становив 72% [36, с.57].

Окремою проблемою залишається питання житла. Незважаючи на те, що у 2024 р. реалізовано державну програму компенсації за оренду житла для ВПО у понад 150 громадах, доступ до постійного житла залишається обмеженим. Лише

9% ВПО змогли отримати соціальне житло або кредити на житло за пільговими умовами. Така ситуація значною мірою стримує глибшу інтеграцію, адже відсутність стабільного житла унеможливлює повноцінну участь у житті громади та планування майбутнього.

Зростає роль психосоціальної підтримки як невіддільного елементу процесу інтеграції. У 2024–2025 р. за підтримки ЮНІСЕФ, Норвезької ради у справах біженців та інших партнерів, відкрито понад 200 мобільних центрів психологічної допомоги, зосереджених переважно у сільських територіальних громадах. Враховуючи травматичний досвід більшості ВПО, зокрема тих, хто перемістився з зон бойових дій у 2023–2024 р., така підтримка є критично важливою. Проте згідно з відомостями громадських моніторингів у багатьох випадках допомога надається епізодично і має короткостроковий ефект, що потребує створення сталої моделі психосоціального супроводу.

Крім того, заслуговує уваги питання працевлаштування ВПО. У 2024 році в межах державної програми «єРобота» та міжнародних ініціатив, таких як «Гідна праця для всіх» від Міжнародної організації праці, працевлаштовано понад 70 тисяч ВПО. Але цей показник залишається недостатнім, враховуючи загальну чисельність працездатного населення серед ВПО, яка перевищує 1,2 мільйона осіб. Більшість з них стикається з такими бар’єрами, як втрата попередньої кваліфікації, мовні труднощі, або дискримінаційні практики з боку роботодавців.

Аналітичний огляд даних Державного центру зайнятості показує, що у 2025 році вдвічі зросла кількість короткотермінових курсів з професійної перепідготовки, зокрема у сферах ІТ, логістики, догляду за людьми похилого віку та будівництва. Позитивом є зростання частки ВПО, які після завершення курсів змогли знайти роботу в межах тієї ж громади, де вони проживають. Це не лише знижує рівень безробіття, але й зміцнює соціальні зв’язки та покращує сприйняття ВПО місцевим населенням [38, с.48].

Водночас, на жаль, залишаються нерозв’язаними питання правового регулювання інтеграційних процесів. Нова редакція Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», яка перебуває на розгляді Верховної Ради з осені 2024 року, має запровадити нові підходи до моніторингу інтеграційних індикаторів, забезпечення сталості програм та створення інтеграційної стратегії на рівні кожної громади. Проте, як свідчать експертні обговорення, без належного фінансування та підтримки з боку місцевих органів влади, закон може залишитися декларативним.

Узагальнюючи вищенаведене, можна зробити висновок, що в Україні у 2024–2025 р. спостерігається поступова еволюція підходів до інтеграції ВПО від реагування на кризу до впровадження системних, довгострокових рішень. Водночас існує необхідність посилення регіонального балансу, удосконалення житлових програм, сталого психосоціального супроводу та реального залучення ВПО до процесів прийняття рішень у приймаючих громадах. Лише за таких умов соціальна інтеграція може набути комплексного і ефективного характеру.

3.2 Перспективні напрямки удосконалення діяльності соціальних служб із забезпечення соціальної інтеграції ВПО в Україні

На тлі масштабного внутрішнього переміщення населення, що спостерігається в Україні з 2014 р. і особливо загострився після повномасштабного вторгнення у 2022 р., соціальні служби опинилися перед викликами безпрецедентного масштабу. Протягом 2024–2025 р. постає нагальна потреба не просто в стабілізації, а у якісному оновленні підходів до соціальної інтеграції ВПО, з урахуванням як структурних змін у громадах, так і нових очікувань самих переміщених осіб.

Одним з ключових напрямків удосконалення виступає впровадження міжсекторальної взаємодії соціальних служб із іншими державними і

недержавними структурами, а саме з благодійними організаціями, органами місцевого самоврядування та місцевим бізнесом. Такий підхід дозволяє зменшити дублювання функцій, оптимізувати ресурси, підвищити ефективність надання допомоги на місцях [31].

У контексті ВПО міжсекторальна взаємодія допоможе покращити інтеграцію дітей, через співпрацю соціальних працівників з освітніми закладами, щоб за допомогою психологів та вчителів адаптувати внутрішньо переміщених дітей до нового колективу, допомогти в їх соціалізації. Співпраця з громадськими організаціями допоможе в реалізації проектів, які направлені на підтримку ВПО у вигляді продуктових наборів, наборів гігієни, психологічної допомоги та допомоги в якісному наданні юридичної допомоги, інформаційних послуг. Співпраця з Центрами зайнятості допоможе ВПО в перекваліфікації, навчанні та працевлаштуванні, а також допоможе у відкритті власного (інтегрованого) бізнесу. Взаємодія з місцевою владою допоможе в покращені реформ та програм щодо соціального захисту населення, через отримання інформації про проблеми та потреби ВПО.

Іншим перспективним вектором розвитку є цифровізація процедур обліку, моніторингу та оцінки потреб ВПО, що значно знижує адміністративне навантаження на працівників соціальної сфери. Використання інтегрованих електронних платформ, таких як «Дія», дозволяє створити єдину базу даних з доступом для всіх ключових стейкхолдерів. Цифрові інструменти також забезпечують прозорість процесів, що знижує рівень корупційних ризиків та сприяє своєчасному реагуванню на динамічні зміни потреб внутрішньо переміщених осіб. Для реалізації таких рішень необхідне масштабне підвищення цифрової грамотності серед працівників соціальних служб, особливо у сільських та малих громадах.

Особливу увагу варто приділити людському фактору, а саме – розширенню програм професійного розвитку фахівців соціальної сфери. Станом на 2024 р.

більшість працівників соціальних служб діють за традиційними алгоритмами, які не завжди відповідають гнучким викликам сучасності. Підвищення кваліфікації має охоплювати такі аспекти, як комунікація з травмованими особами, міжкультурна компетентність, основи психосоціальної підтримки, а також навички фасилітації інтеграційних процесів. Всі ці знання дозволять спеціалістам краще реагувати на потреби ВПО та сприяти їхньому повноцінному включенню у життя приймаючих громад.

Важливо також переорієнтувати соціальні служби з моделі «допомоги» на модель «активного включення», де внутрішньо переміщена особа розглядається не як отримувач послуг, а як активний учасник процесу власної інтеграції. Це передбачає впровадження програм наставництва, самозайнятості, підтримки громадських ініціатив серед ВПО. Наприклад, у 2024 р. кілька громад у Львівській та Вінницькій областях успішно реалізували пілотні проєкти з мікрогрантів на соціальні стартапи, що дало змогу ВПО не лише інтегруватися, а й зробити вагомий внесок у розвиток приймаючого середовища [33].

Актуальним залишається також питання диференціації підходів до роботи з різними категоріями ВПО. Серед внутрішньо переміщених осіб є родини з дітьми, особи з інвалідністю, люди похилого віку, молодь, представники національних меншин – кожна з цих груп має специфічні потреби й потребує адресного підходу. Соціальні служби мають розробити типологію потреб на основі аналізу демографічних, психологічних і соціокультурних характеристик ВПО. Це дозволить створити гнучкі моделі підтримки, які будуть не лише гуманними, але й стратегічно ефективними.

У найближчі роки варто також активізувати роботу у сфері психологічної адаптації ВПО, адже соціальна інтеграція неможлива без ментального комфорту. В умовах тривалого стресу та невизначеності, частина внутрішньо переміщених осіб потребує довготривалої психосоціальної підтримки. Тут важливу роль можуть відіграти мобільні бригади психологів, створення центрів

психологічного розвантаження, а також навчання фахівців соціальної сфери навичкам кризового консультування. Залучення громадських психологічних ініціатив також може стати ефективним інструментом зменшення соціального відчуження.

Ще одним важливим перспективним напрямком є створення «інтеграційних хабів» на базі соціальних служб або громадських організацій, які можуть виконувати роль мультифункціональних центрів підтримки. Такі хаби поєднуватимуть послуги із соціального супроводу, юридичної допомоги, профорієнтації, навчання та культурної взаємодії. Вони можуть слугувати простором для об'єднання зусиль ВПО та приймаючої громади, сприяючи не лише адаптації, але й формуванню нового типу соціальної єдності. У деяких містах України ці ініціативи вже показали високу ефективність, зокрема у Києві, Тернополі та Ужгороді.

Іншою важливою складовою є налагодження системи зворотного зв’язку між соціальними службами та самими ВПО. У 2024 році лише частина громад використовує опитування задоволеності отриманими послугами або механізми скарг. Створення цифрових платформ для збору відгуків, включення представників ВПО у дорадчі органи при громадах та організація регулярних громадських слухань дозволить коригувати політику на місцях у відповідності до реального запиту [35].

Перспектива ефективної соціальної інтеграції ВПО неможлива без національної стратегії, яка чітко визначатиме функції та повноваження соціальних служб у співпраці з місцевим самоврядуванням, освітніми, медичними та культурними установами. У 2025 р. доцільно очікувати на ухвалення оновленої Концепції інтеграції ВПО в Україні, що ґрунтуватиметься на принципах прав людини, сталого розвитку та громадянської участі. Соціальні служби мають відігравати не лише роль виконавців, а й повноцінних учасників

формування цієї політики, спираючись на емпіричні дані, практики взаємодії та запит громад.

Таким чином, перспективні напрями удосконалення соціальних служб охоплюють як інституційні, так і людські, технологічні та нормативно-правові виміри. Інтеграція ВПО – це не лише питання підтримки, а й побудови нової соціальної архітектури, де кожен учасник має право на голос, розвиток і приналежність. Успішна реалізація цих напрямів потребує системної державної підтримки, партнерства з міжнародними структурами та, що найважливіше, довіри між тими, хто допомагає, і тими, хто потребує допомоги.

ВИСНОВКИ

У процесі написання кваліфікаційної роботи бакалавра було проаналізовано методологічні, теоретичні та практичні аспекти соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад. З'ясовано, що тема інтеграції ВПО є однією з найбільш пріоритетних у сучасній соціальній політиці України, оскільки вона стосується мільйонів громадян, що опинилися в умовах примусового переселення через збройний конфлікт. У першому розділі дослідження розглянуто наукову базу проблеми та визначено основні поняття, які лягли в основу подальшого аналізу. Визначено, що соціальна інтеграція — це комплексний процес взаємодії ВПО та приймаючої громади, що передбачає не лише матеріальну, а й психологічну та культурну адаптацію.

У другому розділі розкрито специфіку внутрішньо переміщених осіб як об'єкта соціальної роботи, а також охарактеризовано форми, методи й механізми інтеграції, які використовуються в практиці. Встановлено, що найефективнішими є ті підходи, які поєднують індивідуальну підтримку з колективними програмами розвитку місцевих громад. Окрему увагу приділено вивченню міжнародного досвіду, зокрема практик країн, які також мають досвід роботи з переміщеними особами. Аналіз показав, що важливо враховувати як національні особливості, так і позитивні приклади інших країн для удосконалення української моделі інтеграції.

У третьому розділі проведено праксеологічний аналіз сучасного стану соціальної інтеграції ВПО в Україні. Виявлено, що, незважаючи на наявність нормативно-правової бази та діяльності соціальних служб, процес інтеграції має ряд проблем, зокрема недостатню фінансову підтримку, відсутність міжвідомчої координації та обмежені ресурси місцевих громад. Водночас позитивним є зростання громадських ініціатив і проєктів, спрямованих на підтримку ВПО. Запропоновано перспективні напрямки удосконалення роботи соціальних служб, зокрема впровадження інноваційних програм адаптації, посилення співпраці з

місцевими органами влади та залучення самих ВПО до процесу прийняття рішень.

Крім того, у роботі підкреслено важливість комплексного підходу, який враховує соціальні, економічні, психологічні та культурні аспекти інтеграції. Соціальна робота з ВПО має бути орієнтована не лише на надання базових послуг, а й на підтримку самореалізації, підвищення соціальної активності та залучення до життя приймаючої громади. Особливу роль відіграють інклюзивні програми, що сприяють формуванню дружнього середовища та зменшенню соціальної напруги.

Важливим висновком є те, що інститути громадянського суспільства, волонтерські організації та місцеві ініціативи є потужними ресурсами для підтримки процесу інтеграції. Їхня участь допомагає наповнити соціальні служби додатковими можливостями і забезпечити більш гнучкий та адресний підхід. Успішна інтеграція вимагає не лише державної підтримки, а й активної взаємодії всіх зацікавлених сторін — влади, громадськості, самих ВПО та приймаючих громад.

Отже, результати дослідження свідчать про необхідність подальшого розвитку нормативної бази і практичних інструментів соціальної інтеграції, а також про важливість системного підходу до вирішення проблем ВПО. Рекомендується посилити координацію між органами влади, соціальними службами та громадськими організаціями, забезпечити стійке фінансування та підвищити кваліфікацію фахівців у сфері соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами. Ці заходи сприятимуть більш ефективній адаптації ВПО та зміцненню соціальної згуртованості в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аврора. Платформа «Аврора». URL: https://avrora-help.org.ua/pro-platformu/ (дата звернення: 23.05.2025).

2. Аналітичний звіт «Внутрішнє переміщення: готовність приймаючих громад». Вересень, 2022. URL: https://www.vplyv.org.ua/archives/6953 (дата звернення 10.01.2025).

3. Асєєва Ю.О., Бойко Н.І. Вплив соціально-економічних чинників на психічне здоров'я внутрішньо переміщених осіб. *Ментальне здоров'я*, 2024. №3. С.9-13.

4. Балакірєва О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні : швидка оцінка ситуації та потреб. 2015. URL: http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html (дата звернення: 11.02.2025).

5. Бандурка О. М. Внутрішньо переміщені особи як вразлива соціально-демографічна група населення : підручник для вищих навч. закл. Київ : Літера ЛТД, 2002. 288 с.

6. Басова І. О. До проблеми правового статусу ВПО. *Держава і право : Юридичні науки:* зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. Корецького В. М. НАН України. Київ : Юрид. думка, 2016. № 73. С. 272-285.

7. Басова І.С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2019. 20 с.

8. Бльок Н. В. Термінологія та понятійна характеристика внутрішньо переміщених осіб. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С.142-147.

9. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. 5-те вид., перероб. та допов. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 448 с.

10. Бондар М. І. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34.

URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/976/934 (дата звернення 11.02.2025).

11. Бондаренко С. М., Бугас Н. В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2021. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf (дата звернення 11.01.2025).

12. Боняк В. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №6. С.20–22. URL: http://lsej.org.ua/6_2023/1.pdf (дата звернення 26.12.2024).

13. БФ «Посмішка». Притулок та надання предметів першої необхідності. URL: https://www.posmishka.org.ua/type/prytulok-ta-nadannia-predmetiv-pershoi-neobkhidnosti/ (дата звернення: 23.05.2025)

14. БФ «Право на захист». Програми допомоги ВПО та постраждалим від воєнних дій. URL:https://r2p.org.ua/category/dopomoha-vpo (дата звернення: 23.05.2025)

15. Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини ВПО Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини ВПО в Україні».2016 URL: https://rm.coe.int/1680693ca7 (дата звернення: 11.02.2025).

16. Вирішення проблем із виплатами для ВПО. Мінсоцполітики запроваджує централізацію призначення, нарахувань та виплати в ЄІССС. (05 вересня 2022). URL: https://www.msp.gov.ua/press-center/news/ministerstvo-sotsialnoyi-polityky-zadlya-vyrishennya-problem-iz-vyplatamy-dlya-vpo-zaprovadzhuye-tsentralizatsiyu-pryznachennya-narakhuvan-ta-vyplaty-v-yeisss (дата звернення: 03.01.2025).

17. Внутрішні вимушені переміщення: обсяги, проблеми та способи їх вирішення. 24 жовтня 2023. *National Institute for Strategic Studies*. URL: https://niss.gov.ua/en/node/5096 (дата звернення 26.01.2025).

18. Волкова А. О. Сучасна практика надання внутрішньо переміщеним особам соціального житла та житла з житлових фондів для тимчасового проживання. *Часопис Київського університету права.* 2019. № 4. С. 209–216.

19. Воронюк А. В. Сукупність прийомів, методів та впливів, застосовуваних для досягнення мети соціального розвитку. Київ : НАН України, 2017. 109 с.

20. Газізова О. Шляхи подолання соціокультурних конфліктів у процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові територіальні громади. *Українознавчий альманах*. № 25. 2019. С. 46-47.

21. Галіахметов І.А.. Змістова характеристика прав внутрішньо переміщених осіб та хост-територіальних громад. *ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».* 2022. №4. С. 63-68.

22. ГО «Сяйво духу» - Соціальна інтеграція. URL: https://sites.google.com/view/lights-of-spirit/ (дата звернення 15.05.2025).

23. Грень Т.Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування.* 2022.Том 33 (72,) № 6.С. 80–84.

24. Григоренко І.О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.

25. Делія Ю. В. Правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщена особа». Правовий часопис Донбасу. 2020. № 2. (71) С. 10-18.

26. Державна міграційна служба України. Оперативний звіт з моніторингу міграційних процесів (15 – 21 квітня 2023 року). URL: http://dmsu.gov.ua/images/ pro-dms/centr/zvit_vypusk (дата звернення: 11.02.2025).

27. Державна цільова соціальна програма «Молодь України». 2021.URL: https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/realizaciya-derzhavnih-program-u-sferi-molodi/derzhavna-cilova-socialna-programa-molod-ukrayini (дата звернення: 20.02.2025).

28. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF# Text (дата звернення: 01.02.2025).

29. Довідник для внутрішньо переміщених осіб. (06 квітня 2022) URL: https://www.vmr.gov.ua/tomigrants (дата звернення 04.01.2025).

30. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996 року, ратифікована із заявами Законом № 137-V від 14.09.2006р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_0623 (дата звернення 12.01.2025).

31. Європейський кодекс соціального забезпечення: Міжнародний документ, прийнятий Радою Європи 16.04.1964 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення 02.02.2025).

32. Загальна декларація прав людини: декларація ООН 1948 року. 2008. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 02.04.2025).

33. Закіров М. Деякі аспекти розв’язання проблем внутрішньо переміщених осіб. *Резонанс*. 2016. №39. С. 5-10.

34. ЗаРади ВПО. Портал рад ВПО. URL: https://radyvpo.org.ua/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 23.05.2025).

35. Захаров Б. Права внутрішньо переміщених осіб. URL: http://helsinki.org.ua/prava-vnutrishno-peremischenyh-osib-b-zaharov/#_ftnref1 (дата звернення: 11.02.2025).

36. Звіт за результатами всеукраїнського опитування внутрішньо переміщених осіб та мешканців приймаючих громад. Дослідження на замовлення Internews Network за фінансової підтримки Уряду Канади. КМІС, 2016. 57 с. URL:https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20160111_Shpiker-report/Rep_Internews.ukr.pdf (дата звернення 02.04.2025).

37. Зимова підтримка. Підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО). URL:https://e-aid.diia.gov.ua/pages/pidtrymka-vnutrishno-peremishchenykh-osib-vpo.html (дата звернення: 20.05.2025).

38. Іванова О., Семигіна Т. Система соціального обслуговування та соціальних служб в Україні. Соціальна робота в Україні : перші кроки / за ред. Полтавця В. І. Київ : КМ Академія, 2000. 48 с.

39. Інститут аналітики та адвокації. Тенденції перетину кордону ВПО у 2022-2025 роках. URL: https://iaa.org.ua/ (дата звернення 20.05.2025).

40. Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України. Внутрішньо переміщені особи. URL: https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo (дата зверення 25.04.2025).

41. Ісаєва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішно переміщені особи». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ:* науковий журнал. 2019. № 4(97). С.70–74.

42. Карпенко О. Г. Об’єкт, предмет та методи соціальної роботи : системний підхід. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 11: Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка.* 2005. №3. С. 99-107.

43. Кассас К. Реалізація внутрішньо переміщеними особами своїх прав і свобод. *Актуальні проблеми суспільно-політичних наук:* зб. матеріалів наук. конф. Вінниця, 2018. С.126-129.

44. Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни. 1998. URL:https://www.unhcr.org/ua/media/un-guiding-principles-internal-displacement-ua-pdf (дата звернення 05.01.2025).

45. Конвенція про захист цивільного населення під час війни (Женева, 1949 р.). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення 25.02.2025).

46. Конвенція про статус біженців (1951 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення 13.01.2025).

47. Котляр О. І. Інститут захисту прав біженців у системі міжнародноправового захисту прав людини. *Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (20 квіт. 2017 р., м. Ужгород). Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2017. С. 46 – 54.

48. Кривоконь Н.І. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні : навчальний посібник. Чернігів / Чернігівський державний технологічний університет, 2014. 320 с.

49. Кульчицький Т. Р. Особливості регулювання правових проблем соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України.* 2018. Випуск 46. С. 133- 145.

50. Мартинюк Т.. Основні складові соціальної інтеграції осіб з інвалідністю. *Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки*. Луцьк. 2018. С. 183–189.

51. Мельник Л.А. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім’ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. С. 8–9.

52. Менджул М. В., Паніна Ю. С. Поняття «внутрішньо переміщена особа»: порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 293–297.

53. Міністерстов соціальної політики України. З 1 березня для внутрішньо переміщених осіб відбудеться автоматичне перепризначення виплат на проживання. (27 лютого 2025) URL:https://www.msp.gov.ua/press-center/news/z-1-bereznya-dlya-vnutrishno-peremishchenykh-osib-vidbudetsya-avtomatychne-perepryznachennya-vyplat-na-prozhyvannya (дата звернення: 20.05.2025).

54. Наливайко Л. Р., Орєшкова А. Ф. Співвідношення понять «біженці» та «внутрішньо переміщені особи». *Права біженців та внутрішньо переміщених осіб: кращі європейські практики та шляхи їх імплементації*: матеріали Міжнародної конференції (Харків, 3–4 квітня 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 69–73.

55. Ніколенко Л. М. Забезпечення реалізації та захисту прав внутрішньо переміщених осіб. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. №3 (72). С. 47- 54.

56. Омбудсман України. Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни. URL:https://www.ombudsman.gov.ua/uk/kerivni-principi-oon-z-pitan-vnutrishnogo-peremishchennya-vseredini-krayini (дата звернення: 24.05.2025).

57. Орлова, Н., Козирєва, О.. Економічна та соціальна безпека внутрішньо переміщених осіб в україні. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. №9. С.123–133.

58. Офіційний портал Києва. Київська міська рада. Київська міська державна адміністрація. Міська цільова програма «Підтримка та інтеграція внутрішньо переміщених осіб на 2025-2027 роки». URL: https://kyivcity.gov.ua/pilhy_dovidky_ta_sotsialnyi_zakhyst/vnutrishno_peremishchenykh_hromadianam_ukrainy/rada_z_pitan_vnutrishno_peremischenikh_osib_pri_kivs

kiy_miskiy_viyskoviy_administratsi/protokoli_zasidan_996796/Text_7_1007568/proyekt_misko_tsilovo_programi_pidtrimka_ta_integratsiya_vpo_u_m_kiyevi_na_2025-2027_roki/ (дата звернення 01.05.2025).

59. Павлюк Т. І., Демченко О. П. Соціальний захист – складова частина соціальної політики. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 2(13). С. 246- 55 250. URL: https://sel.vtei.edu.ua/repository/g.php?fname=26525.pdf (дата звернення 11.02.2025).

60. Попок А. А., Дяченко А. В.. Приймаюча громада як суб'єкт інтеграції внутрішньо переміщених осіб. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2020. №2. С.21-29.

61. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text (дата звернення: 20.05.2025).

62. Про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Загальне положення. Постанова кабінету міністрів України від 27 серпня 2004р №1126. URL:https://www.kmu.gov.ua/npas/8192840 (дата звернення: 24.05.2025).

63. Цимбалістий Т. О., Блащак А. В.. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. №4. С. 126-130.

64. ЮНІСЕФ Україна. ЮНІСЕФ охопив 350 000 дітей грошовою допомогою у рамках програми «Спільно». (17 серпня 2022) URL: https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/unicef-reaches-350000-children-cash-assistance-through-spilno-programme (дата звернення 01.02.2025).

65. Bosfam. URL:https://bosfam.ba/en/home-eng/ (дата звернення: 24.05.2025).

66. CEDOS. Два роки повномасштабної війни в Україні: думки, переживання, дії. URL: https://cedos.org.ua/researches/dva-roky-

povnomasshtabnoyi-viyny-v-ukrayini-dumky-perezhyvannya-diyi/ (дата звернення 20.03.2025).

67. Exiled within Between citizenship and the struggle for return for internal Palestinian refugees in Israel. RSC WORKING PAPER SERIES. 2021. № 134. 29 p.

68. FutUkraine Centre Lutsk. URL: https://www.facebook.com/profile.php?id=61560087120364 (дата звернення: 23.05.2025).

69. Intergenerational psychosocial effects of nakbah on internally displaced Palestinians in Israel : narratives of trauma and resilience. 2017. 185 p. URL: https://www.academia.edu/99201345/Intergenerational_psychosocial_effects_of_nakbah_on_internally_displaced_Palestinians_in_Israel_narratives_of_trauma_and_resilience?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 24.05.2025).

70. JDC. Promoting Recovery and Resilience for Internally Displaced Persons: Lessons from Colombia. URL: https://www.jointdatacenter.org/literature_review/promoting-recovery-and-resilience-for-internally-displaced-persons-lessons-from-colombia/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 24.05.2025).

71. Red Mariposas de Alas Nuevas Construyendo Futuro. URL: https://www.comisiondelaverdad.co/etiquetas/red-mariposas-de-alas-nuevas-construyendo-futuro (дата звернення: 24.05.2025).

72. The Balkans at a crossroads: Progress and challenges in finding durable solutions for refugees and displaced persons from the wars in the former Yugoslavia. Research Paper. 2006. №. 133. 13 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця

Внутрішньо переміщені особами як об'єкт соціальної роботи

Аспект	Опис	Особливості ВПО	Приклади соціальної роботи
Демографічні характеристики	ВПО складають різні вікові категорії: з них значна частина (80,8%) складає доросле населення, з різним рівнем освіти та професійних навичок. Відсоток дітей, які мають статус ВПО, до 18 років становить 19,2%.	Значну частину становлять жінки (станом на кінець 2024 року, жінки становлять близько 59,9%) та діти (19,2%). Особлива увага потребується до старших людей, які мають знижені можливості до адаптації.	Проведення опитувань, консультацій для дітей та людей похилого віку.
Економічні потреби	За даними Міжнародної організації з міграції, серед працездатних ВПО лише 45% ВПО мають оплачувану роботу або власний бізнес, і ще 7% є самозайнятими. 16% працездатних ВПО є безробітними та активно шукають роботу.	ВПО потребують реабілітації у вигляді професійного навчання та доступу до субсидій.	Професійне навчання, центри працевлаштування, надання мікрокредитів.
Психологічний стан	53,7% ВПО переживають стресові ситуації, депресію, посттравматичний стресовий розлад через війни, насильство або втрату домівки.	Особливо важливо надавати психологічну підтримку, організовувати терапевтичні групи.	Психологічні консультації, групи підтримки для адаптації.
Правові потреби	ВПО стикаються з правовими проблемами щодо реєстрації,	ВПО потребують юридичної допомоги для реєстрації в місцях нового	Юридичні консультації, допомога в

	отримання соціальних виплат та доступу до правосуддя.	проживання та вирішення правових питань.	отриманні документів.
Соціальні проблеми	ВПО часто відчувають соціальну ізоляцію, знижений соціальний статус через бідність або незнання місцевих норм.	ВПО потребують адаптації до соціальних норм і створення нових соціальних зв'язків.	Соціальні клуби, заходи для інтеграції, волонтерська діяльність.
Медичні потреби	ВПО можуть мати обмежений доступ до медичних послуг через відсутність місцевої страховки або медичних установ.	Особливу увагу потрібно приділяти людям з хронічними захворюваннями та інвалідам.	Медичні пункти, допомога в отриманні медичних послуг.
Освітні потреби	Багато дітей ВПО вимагають адаптації до нової освітньої системи.	ВПО часто мають обмежений доступ до освіти через переміщення, відсутність документів або різні рівні підготовки.	Освітні курси для дітей, адаптація до нових навчальних програм.
Культурні потреби	ВПО мають культурні відмінності, які потребують врахування під час інтеграції.	Важливо сприяти розумінню і повазі до культурних традицій ВПО, щоб уникнути їхньої ізоляції.	Культурні заходи, обміни між громадами, волонтерські ініціативи.

Таблицю розроблено автором на основі джерела [19, с.215; 39] .

Додаток Б

Таблиця

Соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад

Напрямки соціальної інтеграції	Опис	Методи/Інструменти	Проблеми/Перешкоди	Рекомендації
Економічна інтеграція	Залучення ВПО до ринку праці, забезпечення доходів	Профорієнтація, навчальні курси, підтримка підприємництва	Відсутність робочих місць, дискримінація	Розвиток програм зайнятості, мікрокредитування
Соціальна підтримка	Надання соціальних послуг, допомоги у вирішенні побутових питань	Робота соціальних служб, волонтерські програми	Обмежений доступ до послуг, бюрократія	Спрощення процедур, підвищення доступності послуг
Психологічна адаптація	Підтримка психологічного здоров'я та подолання травм	Психологічне консультування, групи підтримки	Психологічний стрес, ізоляція	Впровадження програм психологічної допомоги
Культурна інтеграція	Збереження і водночас адаптація культурних особливостей	Культурні заходи, освітні програми, діалог громад	Культурні бар'єри, нерозуміння	Підтримка мультикультуралізму, інформаційна робота
Громадянська участь	Залучення ВПО до життя громади, волонтерства, прийняття рішень	Форумі, громадські ради, волонтерські рухи	Низька участь, відчуження	Створення платформ для участі, просвітницька діяльність

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Сіянська Анастасія Олегівна, студентка 4 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: nastasianskaa@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Сіянська А.О.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (науковий керівник) Бутченко Т.І..